

Голові спеціалізованої вченої ради
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
доктору філологічних наук, професору
Крисановій Тетяні Анатоліївні

Відгук

Офіційного опонента **Махачашвілі Русудан Кирилевни**,
доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри германської
філології факультету романо-германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка,
на дисертацію **Семенової Марії Андріївни**
Лінгвокогнітивний словотвір у галузі штучного інтелекту на матеріалі
англомовних інтерфейсів інтелектуальних систем»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
035 Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність теми дослідження зумовлена потребою у системному аналізі лінгвокогнітивних механізмів словотвору, задіяних при формуванні лексичних інновацій у графічних інтерфейсах сучасних інтелектуальних систем, необхідністю виявлення продуктивних словотворчих моделей, укладення переліку комунікативно-прагматичних функцій неологізмів логосфери комп'ютерного дискурсу, а також встановлення ключових лінгвокогнітивних механізмів метафоризації та конверсії у процесі комунікації людини й комп'ютера шляхом використання графічних інтерфейсів інтелектуальних систем.

Наукове дослідження М. А. Семенової є безумовно актуальним з огляду на лінгвістичні та екстралінгвальні чинники, беручи до уваги

виклики в описі динамічних процесів словотвору та визначенні нової термінології, а також недостатнім інтересом науковців до виявлення когнітивно-прагматичного підґрунтя словотвору в мовних інтерфейсах інтелектуальних систем, спричиненого стрімким розширенням спектра інформаційних технологій.

Проаналізовані дисертанткою специфіка термінології, структура комп'ютерних термінів та семантичні особливості англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем, зокрема терміносистем Covid-19 і E-Health, ChatGPT, Microsoft, Metaverse, Cryptocurrency, Blockchain, Data Mining, HR-Tech, Programming, Social Media та Online Communication відіграють важливу роль у розумінні ролі лінгвістичних аспектів у сфері інформаційних технологій.

У дисертації предметно і чітко зацентрована увага на активізації інноваційної метафоризації та розширенні поняттєво-змістової сфери англomовної лінгвокультури у галузі штучного інтелекту, що демонструє важливість цього концептуально-змістовного поля для світової англomовної спільноти, симбіоз його компонентів на макро- та мікрорівнях, та його дискурсивну та комунікативну роль у логосфері комп'ютерного буття. Про це йдеться на с. 189-192 дисертації.

На новітньому етапі розвитку людства свідченням мовної генези є активна словотворча динаміка в контексті еволюції комунікативного середовища віртуального дискурсу. Усебічний науково-технічний розвиток провокує появу нових номінативних одиниць, а прогрес сучасного суспільства в галузі інформаційних технологій стимулює частковий перехід від традиційних способів спілкування до нових і прогресивних. Безперечно, цей аспект сучасної неології потребує системного вивчення й опису явищ, процесів, закономірностей їх існування й функціонування. Саме тому запропонований дисертанткою метод аналізу словотвору сприяє

систематизації механізмів розширення лексичного складу англійської мови у XXI столітті.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації. Об'єктом дослідження обрано інноваційні англомовні новоутвори в галузі штучного інтелекту у XXI столітті, а предметом — функціональні, структурно-семантичні та прагматичні засоби й механізми лінгвокогнітивного словотвору англомовних інтерфейсів інтелектуальних систем. За мету дослідження дисертанткою цілком слушно взято лінгвокогнітивний аналіз механізмів словотвору на матеріалі англомовних інтерфейсів інтелектуальних систем у галузі штучного інтелекту. Поєднання методів суцільної вибірки мовних одиниць, аналізу словникових дефініцій, квантитативного аналізу даних, інформаційно-пошукового методу, методу дискурсивного, фреймового, концептуального і контекстуального аналізу, узагальнення, дедукції та індукції, класифікації та структурно-семантичного аналізу, описового і дескриптивного методів, а також кількості етапний процес дослідження уможливили систематизацію найсуттєвіших теоретичних положень неології, маркування способів утворення неологічних одиниць та їх основних структурних типів і підтипів та аналіз когнітивних і прагматичних підґрунть неологізації в англомовному віртуальному дискурсі.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Заслуговує на увагу наукова новизна дисертації, що забезпечується розглядом лексичного складу англомовних інтерфейсів інтелектуальних систем та виявленням словотворчої специфіки терміносистем E-Health, ChatGPT, Microsoft, Metaverse, Cryptocurrency та Blockchain, Data Mining, HR-Tech,

Дисертанткою систематизовано понад 2000 лексико-семантичних неологізмів і класифіковано їх за трьома групами – морфологічні новоутворення (1429 одиниць, або 67.08 %), синтаксичні (453 одиниці, або 21.23 %) та семантичні (248 одиниць, або 11.64 %). Окреслено три ступені продуктивності *морфологічних* способів формування лексичних новоутворень: високий — компаундинг (605 одиниць, або ≈ 28 %), блендинг (385 одиниць, або ≈ 18 %), афіксація (358 одиниць, або ≈ 17 %), середній — редуплікація (32 одиниці, або 1.5 %), оноματοпея (30 одиниць, або ≈ 1.4 %), конверсія (17 одиниць, або 0.8 %), зворотний словотвір (2 одиниці, або 0.09 %) та низький — супрафіксація, апофонія, суплетивізація, клітикізація (0 одиниць, або 0 %). Сформульовано два ступені продуктивності *синтаксичних* неологізмів: високий — епонімізація — кліппінг (82 одиниць, або 3.85 %), коїнаж (33 одиниць, або 1.55 %). Обчислено три ступені продуктивності *семантичних* новоутворів: високий – семантичне звуження (80 одиниць, або 3.76 %), семантичне запозичення (72 одиниць або 3.38%), семантичне перенесення (50 одиниць, або 2.35 %); середній — погіршення значення (30 одиниць або 1.41%), покращення значення (15 одиниць, або 0.70 %); низький — семантичне розширення (1 одиниця, або 0.05 %), спрощення (0 одиниць, або 0 %). Простежено тенденцію щодо того, що англійський комп'ютерний дискурс тяжіє до появи морфологічних лексичних новоутворень, що зазначено на с. 129-130.

У дисертації порівняно та виявлено відмінності у значеннях мовних інновацій у інтерфейсах і лексикографічних джерелах, що дає підставу вважати, що більшість значень, реалізованих в інтерфейсах інтелектуальних систем, не збігаються зі словниковими значеннями (71,9%). Таким чином, у роботі наголошено на різниці між практичним використанням неологізмів в інтерфейсах інтелектуальних систем і їх формальною репрезентацією в словниках, що вказує на значний розрив між еволюцією мови в реальному

часі в цифрових інтерфейсах інтелектуальних систем і формалізованою лексикою [с. 131-133]. Ця теза дисертації підкреслює динамізм і новизну, притаманні мові нових інформаційних технологій.

У праці проаналізовано лінгвокогнітивні механізми словотвору в галузі штучного інтелекту, що дає цінну інформацію про динамічну взаємодію між мовою й суспільною еволюцією, розкриває творчий потенціал, притаманний застосуванню мови, демонструючи, як мовці адаптуються та впроваджують інновації, щоб задовольнити швидкозмінні комунікативні потреби світу [с. 63-68].

Інноваційним здобутком вважаємо розпрацювання класифікації досліджуваних одиниць за тематичними групами та окреслення їх когнітивно-прагматичних функцій, які надають уявлення про вербальні та невербальні маркери та дають змогу специфікувати комунікативний контекст в межах віртуального дискурсу. Під час застосування комунікативно-прагматичного аналізу дисертанткою виділено такі когнітивно-прагматичні функції: атрактивну, розв'язання проблеми, висловлення думки, висловлення почуттів, уподобання, антивподобання, гумор, жарт, заклик, запит інформації, запит допомоги, запитання, засекречування, ідентифікація, іміджотворення, індивідуалізація, інструкція, інформування, класифікація, мовна економія, номінація, опис, оцінка, передбачення, повторення, погодження, послідовність, похвала, привернення уваги, припинення, реклама, розповідь, скарга, спекуляція, узагальнення та часова економія [с. 154-184].

Такі семантичні зрушення у галузі штучного інтелекту як розширення, звуження, спеціалізація та узагальнення значення продемонстровано як фундаментальну тенденцію мовних змін [с. 61;63-65].

Під час вивчення прагматичних особливостей словотвірних процесів сучасної англійської мови відзначено створення експресивних, оцінних або емоційних значень [с. 185].

Важливим здобутком дисертантки вважаю параметризацію англomовної інноваційної логосфери інтелектуальних систем як консолідований на мікро- та макрорівні об'єкт лінгвістичного аналізу. У праці охарактеризовано новітній англійський словотвір через створення нових і реорганізацію вже наявних концептуальних полів — метаверсу, великих даних, технологізації, дигіталізації, доповненої реальності, штучного інтелекту, які виявляють спільні риси у визначенні категорій для концептуалізації дійсності, характеризуючись зміною форми, семантики й

и Інноваційним моментом у дисертації виступає ідентифікація когнітивних передумов конверсії — морфологічна обізнаність, семантичне знання, володіння мовою, креативне мислення, когнітивна гнучкість та когнітивне навантаження, а також визначення психолінгвістичних важелів впливу інтерфейсу на користувача, а саме: когнітивне навантаження, когнітивна доступність, інтеграція текстових, візуальних та інтерактивних елементів [с. 204-217].

Продемонстровано важливу роль метафоризації у формуванні когнітивних моделей та сприйнятті віртуального дискурсу. Доведено, що метафоризація визначає не лише спосіб вираження, але й сприйняття новітніх технологій, впливаючи на їх інтегрування в сучасне суспільство

о

4. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення обсягу.

і Робота Семенової Марії Андріївни є самостійним і завершеним науковим дослідженням на правах рукопису, яке виконано здобувачкою особисто за актуальною темою з використанням відповідних методів наукового пошуку. Робота характеризується єдністю змісту, містить нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачкою

н

о

досліджень, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок авторки в науку та достатньо повно оприлюднені в наукових працях здобувачки. За своєю актуальністю, структурою та змістом, науковою новизною отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертація відповідає спеціальності 035 Філологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки та чинним вимогам до оформлення дисертації.

Дисертація містить список умовних скорочень, вступ, чотири розділи із висновками до них, загальні висновки, бібліографію додатків. Загальний обсяг роботи — 401 сторінка, основний зміст викладено на 205 сторінках.

Дисертація добре проілюстрована рисунками з графічних інтерфейсів користувача (36 одиниць) та таблицями (29 одиниць). Це сприяє візуалізації та покращенню розуміння основних результатів.

Цікавими та науково обґрунтованими видаються положення на захист [с. 27], які також свідчать про особистий внесок здобувачки в науку. Зокрема, погоджуємось із думкою щодо вагомості лінгвальних засобів англійських інтерфейсів інтелектуальних систем у логосфері комп'ютерного дискурсу. Підтримуємо також положення про те, що словотворчі процеси у комп'ютерному дискурсі відбуваються у морфологічному, прагматичному та лінгвокогнітивному вимірах. Висловлюємо згоду із наведеною властивістю смислотворення, що полягає у появі нових смислів та відтінків значення у неологізмах. Погоджуємося із вказаними найпродуктивнішими способами когнітивного словотворення серед мовних засобів графічних інтерфейсів інтелектуальних систем — метафоризацією та когнітивною конверсією.

Основним результатом дослідження є системні обґрунтовані висновки, які корелюють із загальними тенденціями англійського

словотвору XXI століття. Коректно сформульований висновок щодо того, що «формування нової концептосфери комп'ютерного буття супроводжується активною неологізацією на усіх рівнях мовної системи, від морфологічного до когнітивно-прагматичного» [с. 220]. Методологічно чітким постає висновок про «дискурсивну зумовленість процесу смислотворення у комунікативному просторі комп'ютерного дискурсу», якого було досягнуто шляхом порівняння словникових та локальних дискурсивних значень новоутворень» [с. 222]. Цей висновок фіксує, що домінуючою рисою смислотворення серед неологізмів дискурсу інтелектуальних систем є поява нових смислів та відтінків значення. Правильно поданий висновок щодо дискурсивного забарвлення комунікативно-прагматичних функцій мовних інновацій і їх сприяння оптимізації взаємодії «людина — комп'ютер», адже, як правомірно зазначає дисертантка, «неологізація комп'ютерного дискурсу супроводжується актуалізацією цілої низки специфічних дискурсивних функцій, що їх забезпечують неологізми в інтерфейсах інтелектуальних систем». Констатуємо, що дисертанткою правильно визначено метафоризацію і когнітивну конверсію як продуктивні способи когнітивного словотвору, які «формують стратегії взаємодії з користувачами інтелектуальних систем, ... впливають на сприйняття процесів програмування й використання комп'ютерних ресурсів, ... формують у користувачів уявлення про технічні інновації та сприяють оптимізації процесу адаптації користувачів до нових інформаційних технологій» [с. 223].

Критично опрацювавши роботу дисертантки, засвідчуємо, що запропоновані висновки дослідження підтверджують актуальність тематики, обґрунтованість обраних методів дослідження та релевантність робочої гіпотези, а отримані результати відкривають перспективи подальших досліджень комп'ютерної неології в системах штучного

інтелекту й під час безпосередньої мовленнєвої взаємодії людини і роботизованої системи.

Результати дисертації засвідчують комплексний підхід у дослідженні. Загалом, дисертаційна праця, авторкою якої є М. А. Семенова, вирізняється контентним наповненням, логікою викладення та подачі матеріалу, легкістю сприйняття, коректним застосуванням методології наукової роботи як особливого виду професійної діяльності.

. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення, висновки та результати дослідження пройшли надійну апробацію на наукових засіданнях кафедри прикладної лінгвістики Волинського національного університету імені Лесі Українки (2019 – 2023 рр.). Теоретичні і практичні результати дослідження дисертантка виклала у восьми публікаціях (із них 7 одноосібних та одна у співавторстві), із яких три статті опубліковано у фахових наукових виданнях України категорії «Б», дві — в іноземних виданнях, включених до науково-метричних баз даних (одна стаття, що входить до науково-метричної бази даних WoS; одна — Index Copernicus), і трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

. Практичне значення одержаних результатів. Розвідка Семенової Марії Андріївни має помітну практичну цінність, оскільки полягає у можливому використанні висновків роботи під час укладання словників неологізмів та okazіоналізмів логосфери комп'ютерного буття, оптимізації добору мовних засобів до графічних інтерфейсів інтелектуальних систем, сприянні результативній взаємодії «людина—комп'ютер». Основні результати можуть бути застосовані у викладанні курсів теоретичного та прикладного мовознавства, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики,

комп'ютерної лінгвістики, методології лінгвістичних досліджень, лінгвістичної семантики, дискурсології, а також у науково-дослідницькій роботі студентів та аспірантів.

7. Дотримання академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Ознаки академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертаційному дослідженні Семенової Марії Андріївни відсутні.

. Зауваження та дискусійні положення до дисертації. Віддаючи належне ретельному багатокomпонентному аналізу у дослідженні, уточнення потребують наступні положення, викладені нижче у формі міркувань:

Ми погоджуємося із твердженням, що сучасний динамічний розвиток лексичного складу англійської мови, спричинений технологічними інноваціями, концепціями або явищами і представлений явищем неологізації, не завжди відображений у лексикографічних джерелах [с. 131-віднесення того чи іншого новоутвору до категорії неологізмів?

Відповідно до предмету і об'єкту дослідження, праця виконана у двох вимірах – когнітивному і прагматичному. Заслуговує схвальної оцінки розширений перелік із 36 позицій визначених авторкою прагматичних функцій неологізмів, обґрунтовано наведений у третьому розділі [с. 154-формування переліку когнітивних функцій неологізмів?

Варто було б почути від дисертантки уточнення поняття «інтелектуальна система» [с. 81; 257 Додатку В], «дискурс інтелектуальних систем» [с. 151-терміном «система штучного інтелекту» [с. 107, 138-151]?

Висловлені зауваження не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Позиції та переконання авторки можуть бути відстояні під час захисту дисертації. Наведені міркування мають дискусійну природу і не впливають на загальне позитивне враження від дисертації, а швидше віддзеркалюють сьогоденні проблеми лінгвістики, до вирішення яких долучилася дисертантка М. А. Семенова.

. Загальна оцінка дисертації. Зміст основних положень та результатів дослідження свідчить, що дисертація Семенової Марії Андріївни відзначається логічною завершеністю, виконана з залученням достатнього фактичного матеріалу й сучасних методів дослідження, які забезпечують достовірність отриманих результатів. Дисертантка виявила лінгвістичну ерудицію, а також здібність до самостійного аналізу.

Усе це дає підстави для загального висновку про те, що дисертація «Англомовних інтерфейсів інтелектуальних систем» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми сучасного мовознавства, яке відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказові Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023, а її авторка, Семенова Марія Андріївна, **заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія**

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри германської філології
факультету романо-германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка

Русулан Кирилевна МАХАЧАШВІЛІ

М.П.

